

Asia: VN/9727/2025

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle vammaispalvelulain 2 §:n muuttamiseksi

Lausuntopyynnön kysymykset

1. Lausunnonantajan organisaatio

Järjestö

2. Auttaako elämänvaiheita koskeva säännös yhdessä säännöskohtaisten perusteluiden kanssa arvioimaan, milloin on kyse sellaisesta avun ja tuen tarpeesta, johon tulee vastata vammaispalvelulain mukaisin palveluin?

Ei

Voit halutessasi perustella vastausta tai lisätä muutosehdotuksen

-

3. Turvaako esitys vammaispalveluita aiemmin saaneiden vammaisten henkilöiden oikeuden saada vammaispalveluita myös ikääntyessä?

Ei

Voit halutessasi perustella vastausta tai lisätä muutosehdotuksen

Esitykseen liittyy vakava riski tarvittavien palvelujen menetyksestä tai heikentymisestä. Tämä voi konkretisoitua esimerkiksi niin kutsutuissa rajatapauksissa, joissa ei ole selvää, kuuluuko palveluntarve vammaispalvelulain vai sosiaalihuoltolain piiriin. Tällaiset tapaukset voivat jäädä katveeseen ja johtaa tilanteisiin, joissa vammainen henkilö jää tosiasiallisesti ilman tarvitsemaansa palvelua. On myös tärkeää tunnistaa, että vaikka esityksessä on tarkennettu elämänvaiheita ja tavanomaisuuden arviointia, arvio on edelleen subjektiivinen ja riippuu viranhaltijan tulkinnasta. Naisjärjestöjen Keskusliitto katsoo, että elämänvaiheita koskeva säännösehdotus asettaa osan vammaisista henkilöistä iän perusteella eriarvoiseen asemaan, mikä on ristiriidassa yhdenvertaisuuslain kanssa.

Esityksessä nostetaan esiin iäkkäiden henkilöiden yhdenvertainen oikeus ihmisarvoiseen elämään ja osallisuuteen sekä niitä turvaaviin riittäviin palveluihin, joita myös sosiaalihuoltolain 12 § turvaa. Samalla tuodaan esiin, että perustuslaki ei kuitenkaan määrittele, millä lailla nämä oikeudet turvataan. Vaikka tämä pitää paikkansa, on samassa yhteydessä syytä huomioida hyvinvointialueisiin kohdistuvat merkittävät säästöpainet, jotka vaikuttavat olennaisesti siihen, miten palveluja pystytään tuottamaan. Esitykseen liittyy riski siitä, että vastaisuudessa ilman vammaispalveluja jäävät henkilöt jäävät tosiasiallisesti ilman tarvitsemiaan palveluja, mikäli hyvinvointialueet eivät pysty niitä tuottamaan. Vaikka esityksen tavoitteena on selkeyttää lain soveltamista ja turvata palvelujen saatavuus, vaarana on, että se johtaa täysin päinvastaiseen tilanteeseen.

Naisjärjestöjen Keskusliitto myös yhtyy Rusetti ry:n esittämään huoleen ikääntyneiden vammaisten naisten turvallisuudesta kotihoidon asiakkaina. Kuten Rusetti ry lausunnossaan toteaa, ovat vammaiset naiset ja tytöt tutkitusti monin kertaisesti alttiimpia väkivallalle sekä seksuaaliselle hyväksikäytölle, ja väkivallantekijä on usein läheinen tai ammattilainen. Riski kohdata väkivaltaa on läsnä myös kotihoidon asiakkaana, ja esityksessä tulisi varmistaa, että vammaisilla henkilöillä on mahdollisuus vaikuttaa kotihoidon sisältöön ja toteuttajaan erityisesti intiimeissä toiminnoissa. Tämä oikeus heikentyy merkittävästi tai poistuu kokonaisuudessaan kotihoidon palvelussa, jossa palvelun käyttäjä ei voi valita häntä avustavaa henkilöä. Kuten Rusetti ry toteaa, tämän oikeuden puuttuminen lisää turvattomuuden tunnetta ja altistaa erityisesti vammaiset naiset väkivallan uhalle.

4. Täydentääkö elämänvaiheita koskeva säännösehdotus jo hyväksyttyä soveltamisalakokonaisuutta riittävästi sen turvaamiseksi, että vammaispalvelulaki säilyy erityislakina?

-

Voit halutessasi perustella vastausta tai lisätä muutosehdotuksen

Kysymyksen asettelu on ongelmallinen, sillä se antaa ymmärtää, että ikääntymisestä johtuvan sairauden myötä vammautuneilla ei tulisi olla oikeutta samoihin palveluihin kuin muilla vammaisilla. Oikeus palveluihin tulisi määräytyä yksilöllisten tarpeiden perusteella sen sijaan, että vammaiset henkilöt asetetaan keskenään eriarvoiseen asemaan.

5. Mitä muuta haluat sanoa esityksestä?

Esityksessä tulisi arvioida tarkemmin sen mahdollisia epäsuoria vaikutuksia sukupuolten tasa-arvoon, erityisesti iäkkäiden ja vammaisten naisten näkökulmasta. Esityksen mukaan vammaispalveluiden saaminen ehdollistuu jatkossa entistä selvemmin sen arviointiin, onko avun ja tuen tarve elämänvaiheeseen nähden tavanomaista. Tämä tuo tulkintaa painottavan elementin lainsäädäntöön ja voi vaikuttaa erityisesti ikääntyviin vammaisiin naisiin, joilla on usein pienemmät eläkkeet ja heikompi sosioekonominen asema kuin miehillä. Heidän palvelutarpeensa voi jäädä yleislain varaan, jolloin kustannukset saattavat nousta tai palvelut jäädä riittämättömiksi.

Esitys voi lisätä naisten tekemää palkatonta ja alipalkattua hoivatyötä, jos erityispalveluja ei myönnetä, ja hoiva siirtyy omaisille. Palvelujärjestelmässä naiset ovat paitsi useammin asiakkaina myös hoitajina ja vammaispalvelujen rajautuessa tiukemmin myös hoivavastuu ja sen myötä tuleva kuormitus uhkaavat kasautua naisille.

Palvelujen tarvetta arvioitaessa onkin tärkeää varmistaa, etteivät lainsäädäntö tai sen soveltamiskäytännöt lisää naisten kotona tekemää hoivatyötä tai heikennä iäkkäiden ja pienituloisten asemaa. Vammaispalvelujen soveltamisalan tiukentaminen saattaa johtaa tilanteisiin, joissa erityisesti pienituloiset, yksin asuvat iäkkäät naiset jäävät ilman riittäviä palveluja tai joutuvat maksamaan enemmän niistä. Tämä voi heikentää heidän yhdenvertaisuuttaan ja osallisuuttaan.

Foster Oona
Naisjärjestöjen Keskusliitto